

Nr 116

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa organisationsfrågor inom skolväsendet m. m.; given Stockholms slott den 3 mars 1961.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ragnar Edenman

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionens första avsnitt framlägges förslag om ändrade bestämmelser för undervisning av sjuka elever. Enligt förslaget skall kommunerna åläggas skyldighet att ombesörja undervisning även för elever, som på grund av lyte, sjukdom eller liknande omständighet ej kan delta i vanlig skolundervisning. Statsbidrag för undervisningen skall utgå i huvudsak efter samma grunder, som gäller för obligatoriska skolor. Samma bidragsmöjligheter som för kommun skall föreligga för annan huvudman, som anordnar undervisning vid sjukvårdsanstalt eller barnhem.

I andra avsnittet av propositionen upptages till behandling vissa frågor rörande kommunala allmänna gymnasier och framlägges förslag om lärarpersonalens inordnande under statens allmänna avlöningsreglemente.

Slutligen föreslås, att statsbidrag till skollokaler enligt för kommun gällande bestämmelser skall få utgå till planeringskommittén för Folke Bernadotthemmet i Uppsala för uppförande av en skolbyggnad, avsedd för barn med cerebral pares.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 3 mars 1961.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÅNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Edenman, vissa organisationsfrågor inom skolväsendet m. m. samt anför därvid följande.

I. Undervisning av sjuka elever

1. Inledning

Med anledning av väckta motioner vid 1955 års riksdag om ökade möjligheter till särskild undervisning åt sjuka eller tillfälligt invalidiserade elever vid folkskolor m. fl. läroanstalter uttalade statsutskottet (utl. nr 172), att det med hänsyn till de mindre tillfredsställande förhållandena på området var påkallat, att en översyn kom till stånd rörande de gällande bestämmelserna.

Med anledning härav anbefalldes Kungl. Maj:t den 13 januari 1956 skolöverstyrelsen att i samråd med medicinalstyrelsen verkställa en översyn av gällande bestämmelser rörande särskild undervisning åt sjuka och tillfälligt invalidiserade elever samt att till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag, vartill denna översyn kunde ge anledning.

Med skrivelse den 25 september 1959 har skolöverstyrelsen, som anlitat skoldirektören i Gävle Folke Brodow som utredningsman, till Kungl. Maj:t inkommit med utredning och förslag rörande undervisning åt sjuka elever.

Yttranden över det framlagda förslaget har avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket, Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund och De vanföras riksförbund.

Överläggningar har dessutom ägt rum mellan representanter för, å ena sidan, kommunförbunden och lärarförbunden och, å andra sidan, företrädare för ecklesiastik- och civildepartementen.

2. Nuvarande förhållanden

Enligt folkskolestadgans bestämmelser (11 §) åligger det den kommun, där skolpliktigt barn är kyrkobokfört, att i första hand sörja för barnets undervisning i obligatorisk skola. Om ett skolpliktigt barn vistas i en kommun, där det ej är kyrkobokfört, åligger det i allmänhet denna kommun att sörja för barnets undervisning i obligatorisk skola.

Denna kommunernas skyldighet förutsätter, att eleven kan inställa sig i av kommunen anordnad skola. För elev, som på grund av lyte, sjukdom eller liknande omständighet ej kan delta i vanlig skolundervisning har däremot kommunen ingen bestämd skyldighet att anordna undervisning. Enligt 17 § folkskolestadgan gäller endast, att skolstyrelsen *bör* tillse att lämplig undervisning beredes sjuka elever.

Till kostnaderna för undervisning av dylikt slag, som måste anordnas i hemmet, utgår inte bidrag av statsmedel.

Ehuru vissa kommuner anordnat enskild undervisning för sjuka elever, torde dock flertalet sådana elever bli utan undervisning under frånvaro från skolan.

Beträffande sådana barn i skolåldern, som under längre tid är intagna på sjukvårdsanstalter och barnhem har under flera decennier vissa möjligheter förelegat att anordna undervisning med stöd av statsbidrag. I vissa fall har undervisning anordnats av kommunernas skolmyndigheter och i andra av den för anstaltens övriga verksamhet ansvarige huvudmannen.

Då de kommunala skolmyndigheterna svarat för undervisningen, har den antingen kunnat ordnas så, att barn, som ägt förutsättningar härför, beretts tillfälle att besöka allmän skola på anstaltsorten eller på det sättet att lämplig undervisning genom kommunernas försorg anordnats vid anstalten. En viss tveksamhet har rätt rörande omfattningen av kommuns rätt att utan Kungl. Maj:ts särskilda medgivande erhålla statsbidrag till av kommunen anordnad undervisning vid sjukvårdsanstalter o. dyl. I den mån bidrag till denna undervisning utgått har det skett enligt samma bestämmelser och ur samma anslag som bidragen till kommunernas skolväsende i övrigt.

I de fall undervisning anordnats av annan huvudman än kommunen, har Kungl. Maj:t sedan början av 1920-talet efter prövning i varje särskilt fall medgivit bidrag av allmänna medel. Denna Kungl. Maj:ts befogenhet var emellertid länge starkt begränsad därigenom att den endast omfattade vissa av riksdagen angivna anstalter och anstaltstyper, nämligen statsunderstödda anstalter för ortopedisk vård (bland annat vanförestalter och ortopediska lasarettskliniker), statsunderstödda tuberkulossjukhus, dispensärbarnhem samt barnhem för nervösa och psykopatiska barn. Denna begränsning upphörde då Kungl. Maj:t år 1957 erhöi riksdagens

bemyndigande att, i avvaktan på resultatet av pågående utredning, då särskilda skäl prövades föreligga, medgiva statsbidrag till avlönande av lärare för barn i skolåldern, vilka intagits vid statsunderstödda sjukvårdsanstalter och vissa barnhem.

För beräkningen av bidraget för undervisningen vid de här avsedda sjukvårdsanstalterna och barnhemmen gäller enligt kungörelsen 1960: 302 numera samma bestämmelser som för driftbidrag till obligatoriska skolor. Bidragsmedel för ändamålet utgår ur anslaget till Folkskolor m. m.: Bidrag till avlöning åt lärare m. m. vid vissa sjukvårdsanstalter och barnhem, vilket för innevarande budgetår är uppfört med 635 000 kronor. Från och med nästa budgetår avses det särskilda anslaget inte komma att uppföras i riksstaten. Medel för ändamålet skall i stället utgå ur anslaget till Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.

För undervisningen vid sjukvårdsanstalter och barnhem har tidigare gällt vissa särskilda bestämmelser, vilka haft formen av statsbidragsvillkor i kungörelsen 1948: 208. Sedan denna kungörelse från och med innevarande budgetår upphävts även för anstaltsskolornas del, har bestämmelser motsvarande de nämnda statsbidragsvillkoren intagits i nådigt brev till skolöverstyrelsen den 3 juni 1960 angående anslag för budgetåret 1960/61 till folkskoleväsendet m. m. Enligt detta brev gäller följande bestämmelser rörande skola vid sjukvårdsanstalt och barnhem, till vilken statsbidrag utgår.

1. Folkskolestadgan och allmänna skolstadgan skall i tillämpliga delar lända till efter rättelse.

2. Verksamheten skall stå under inseeende av skolöverstyrelsen och länskolnämnden, vilka myndigheter har att i tillämpliga delar taga samma befattning med skolan som med obligatoriska skolor.

3. Skolöverstyrelsen skall fastställa reglemente med tillhörande läroplan för skolan.

Utöver nämnda bestämmelser är i kungörelsen 1938: 756 vissa föreskrifter utfärdade angående lärarna vid de här avsedda skolorna. Undervisning anordnas för närvarande vid ett 15-tal anstalter av detta slag.

3. Skolöverstyrelsens förslag

Skolöverstyrelsens utredningsman har redovisat vissa statistiska uppgifter rörande behovet av undervisning för sjuka elever. Av utredningsmaterialet framgår, att läsåret 1957/58 fanns i riket utom Stockholm 201 skolpliktiga barn, som under hela läsåret ej kunde delta i skolundervisningen, enär de på grund av sjukdom o. dyl. vistats i hemmet, och 74 barn, som av samma skäl varit frånvarande från skolan minst halva men ej hela året. Av dessa barn bedömdes 174 respektive 65 ha varit i stånd att mottaga undervisning. Endast 76 (44 procent) respektive 23 (35 procent) av de

barn, som sålunda kunde undervisas, erhöll undervisning i någon form genom det allmännas försorg. I fråga om Stockholm gäller, att undervisning genom stadens försorg anordnas för alla under längre tid på sjukvårdsanstalter intagna eller i hemmet vårdade skolpliktiga barn, vilka kan mottaga undervisning.

Närmare uppgifter rörande antalet under längre tid vid sjukvårdsanstalter vårdade elever och deras undervisning har ej stått att erhålla. Skolöverstyrelsen uttalar emellertid härom, att det kan hållas för visst, att vid sjukvårdsanstalter ett ganska stort antal elever vårdas under längre tid utan att undervisas.

Skolöverstyrelsen uttalar, att bristen på initiativ från många kommuners sida, när det gällt att ordna undervisning för elever, som här avses, huvudsakligen torde ha sin grund i ekonomiska överväganden. Avsaknaden av varje form av statsbidrag till elevernas undervisning i hemmet torde enligt överstyrelsens mening ha verkat i hög grad avhållande.

Ehuru överstyrelsen finner det synnerligen angeläget, att alla skolpliktiga barn, som kan mottaga undervisning, också blir undervisade, anser sig överstyrelsen icke i detta sammanhang böra föreslå någon allmän rätt till undervisning för dem och alltså ej heller bestämmelser om utökad skyldighet för kommun att ordna undervisning. Överstyrelsens ställningstagande föranledes bland annat av att vid undervisning t. ex. i hem fall kan tänkas uppstå, vilkas konsekvenser är svåra att förutse. Dessutom anser sig överstyrelsen ha anledning att förvänta, att, därest rätt till statsbidrag till av kommun frivilligt ordnad undervisning stadgades, detta i de allra flesta fall skulle utgöra tillräcklig stimulans för kommunerna att anordna undervisningen.

Skolöverstyrelsen erinrar om att bland de skolpliktiga barnen finnes en liten grupp, för vilken särskild skolplikt (folkskolestadgan 9 § andra stycket) föreligger. Dessa undervisas i regel ej genom kommunernas försorg, men överstyrelsen anser det angeläget att kommunerna stimuleras att ordna undervisning också för dessa barn, då de är förhindrade att besöka sina skolor.

Även elever, som icke är skolpliktiga, såväl de som tillhör obligatoriska skolor som de som är inskrivna i läroverk, bör enligt skolöverstyrelsens förslag beredas undervisning vid längre tids ofrivillig skolfrånvaro.

De av skolöverstyrelsen föreslagna nya bestämmelserna för undervisning av sjuka elever har i huvudsak följande innehåll.

Statsbidrag skall utgå till kostnaderna för undervisning av sådana elever vid det obligatoriska skolväsendet, vid högre kommunala skolor och allmänna läroverk samt statliga och kommunala allmänna gymnasier, vilka på grund av lyte, sjukdom eller liknande omständighet ej kan delta i vanlig skolundervisning. Bidragsgivningen skall även kunna avse barn, som ej är inskrivet i skola men för vilket allmän skolplikt enligt 2 kap.

folkskolestadgan föreligger. Efter särskilt medgivande av länskolnämnden skall statsbidrag kunna utgå jämväl för undervisning av andra sjuka barn.

Bidrag skall utgå enligt de grunder och i den ordning, som jämlikt kungörelsen 1958: 665 om statsbidrag till driftkostnader för det allmänna skolväsendet gäller beträffande de allmänna driftbidragen. Vid tillämpningen av nämnda kungörelse skall iakttagas, att tjänst skall vara bidragsgrundande, även om däri ingår undervisning, som avser kortare tid än ett läsår, och att varje i deltjänst ingående lärotimme skall räknas som 1/1080 av hel tjänst, i den mån tjänsten ej avser hel termin. Vidare skall vid tillämpningen av kungörelsen iakttagas, att för tjänst, som ej finnes vid vårterminens början eller endast under hela höstterminen, frågan om tjänsten är hel tjänst eller deltjänst samt om årslönebeloppet skall avgöras med hänsyn till förhållandena vid den tid, då tjänstgöringen fullgjordes.

Undervisning för vilken statsbidrag utgår, skall kunna anordnas i hemmet eller annorstädes för grupp av elever eller för elev enskilt. Vidare skall undervisning kunna anordnas i särskilt inrättad klass vid sjukvårdsanstalt, barnhem eller liknande anstalt.

Klass må anordnas, om antalet elever kan beräknas varaktigt utgöra lägst 8. Är antalet elever 16—28 må två klasser inrättas. Därutöver må en klass inrättas för varje påbörjat 14-tal elever. Då särskilda skäl föreligger, må länskolnämnden medgiva, att klasser anordnas vid lägre elevantal. Om gruppundervisning eller undervisning enskilt i större omfattning erfordras för elever tillhörande klass, skall dylik undervisning kunna anordnas under högst 3 veckotimmar för varje elev i klassen utöver 12.

Förutom undervisning, som på angivet sätt anordnas på anstalt, skall annan gruppundervisning eller undervisning enskilt kunna anordnas, därest hinder mot skolgång av den för elevens vård ansvarige läkaren bedömes komma att föreligga under minst 3 veckor efter det att undervisningen kan påbörjas. Sådan undervisning må omfatta högst 5 veckotimmar för elev, som åtnjuter undervisning enskilt. Gruppundervisning må omfatta högst 8 veckotimmar för två elever och högst 3 veckotimmar för var och en av de övriga eleverna i gruppen, dock högst 26 veckotimmar för en grupp.

Undervisningen skall så vitt möjligt för varje elev motsvara den vanliga skolundervisning, vari eleven är förhindrad att delta. Gruppundervisning eller undervisning enskilt skall avse företrädesvis läroämnena och yrkestestetiska ämnen.

För elever i klasser skall jämväl undervisning i träslöjd, metallslöjd och därmed jämförliga slöjdarter eller textilslöjd och därmed jämförliga slöjdarter eller hemkunskap och hushållsgöromål eller yrkeskunskap kunna anordnas, dock endast om det stadigvarande antal elever, som deltar i undervisningen, kan beräknas varaktigt uppgå till minst 6. Blir antalet elever 13—24, skall två grupper få anordnas. Därutöver skall en grupp få anordnas för varje påbörjat 12-tal elever.

Lärare skall endast med eget medgivande få anlitas för undervisningen och skall ej utan skolöverstyrelsens tillstånd äga fullgöra hela sin undervisningsskyldighet genom gruppundervisning eller enskild undervisning. Beträffande avlöning och pension för de lärare, som anlitas för undervisningen, skall i tillämpliga delar gälla samma bestämmelser som för lärare vid motsvarande skolformer.

Folkskolestadgan, läroverksstadgan, stadgan för högre kommunala skolor

och stadgan för övningslärare skall i tillämpliga delar lända till efterrättelse för den här avsedda undervisningen.

Beträffande undervisning, för vilken annan än kommun är huvudman, skall utöver vad som förut angivits bland annat gälla, att undervisningen ej må anordnas utan särskilt medgivande av länskolnämnden och att ordinarie lärartjänst må inrättas, endast då klass är anordnad.

Skolöverstyrelsen beräknar, att de årliga statliga kostnaderna för det här redovisade förslaget utöver den nuvarande bidragsgivningen för undervisning vid sjukvårdsanstalter m. m. kommer att uppgå till omkring 2 miljoner kronor.

4. Remissyttranden

Statskontoret kan inte godtaga förslaget i dess föreliggande utformning. Ämbetsverket, som anser att förslaget bör omarbetas från delvis nya utgångspunkter, tillstyrker dock, att bestämmelser tillskapas, vilka möjliggör statsunderstödd undervisning vid alla slag av vårdanstalter för sjuka barn. Kan inte klass anordnas bör gruppundervisning kunna medgivas vid ett lägsta elevantal av fyra. På grund av de höga kostnaderna samt rådande brist på lärare avstyrkes däremot statsbidrag till enskild, i hemmet meddelad undervisning. Möjligheterna till undervisning enligt korrespondensmetoden anses böra närmare undersökas.

Statskontoret kan inte tillstyrka, att undervisning anordnas för elever på gymnasiestadiet eller att statsbidrag för den här avsedda undervisningen utgår enligt förmånligare grunder än de enligt kungörelsen 1958: 665 gällande.

Riksräkenskapsverket har — från de synpunkter ämbetsverket har att företräda — icke haft något att erinra mot skolöverstyrelsens förslag.

Svenska stadsförbundet hälsar det framlagda förslaget med stor tillfredsställelse och tillstyrker varmt att förslaget i sin helhet genomföres, då det kan anses utgöra en viktig komplettering till 17 § folkskolestadgan, vilken kan ge detta stadgande en mera reell innebörd. I övrigt anför förbundet bland annat följande.

Det är enligt förbundets mening ytterst viktigt att alla rimliga åtgärder vidtas i syfte att stimulera anordnandet av sådan undervisning, vilken hittills i många fall tyvärr nog måste betraktas som en eftersatt angelägenhet. Ty även om, som den i ämnet verkställda utredningen visar, sådan undervisning visserligen i ett icke obetydligt antal fall redan kommit till stånd, är det enligt förbundets mening självfallet att avsaknaden av statsbidrag och vägledande bestämmelser många gånger haft ogynnsam inverkan när det gällt att ta initiativ till dylik undervisning.

Beträffande frågan huruvida den nu aktuella undervisningen, i vad den avser skolpliktiga barn, bör åläggas kommunerna som obligatorisk uppgift önskar förbundet deklarerat principiella sympatier för en sådan reform. Detta ligger i linje med förbundets förut gjorda uttalanden om det angelägna i att även sjuka elever beredes undervisning. Folkskolestadgan fast-

slår ju i 10 § principen att varje skolpliktigt barn äger rätt att erhålla undervisning i obligatorisk skola.

Visserligen är förbundet väl medvetet om att de problem, som uppstår i samband med anordnandet av undervisning av sjuka elever inte endast är av ekonomisk art utan ofta kanske i ännu högre grad av praktisk natur. Det är sannolikt att — i synnerhet sedan undervisningen väl blivit statsbidragsberättigad — alla kommuner, som har möjlighet därtill, kommer att söka tillgodose behovet av dylik undervisning; i många fall — särskilt i landsbygdskommunerna — torde dock de praktiska svårigheterna i form av brist på lämpliga lokaler och lärare, långa reseavstånd, hemförhållanden etc. vara så stora att undervisningen försvåras eller omöjliggöres. Emellertid vill förbundet understryka, att det här är fråga om oersättliga värden för enstaka elever i våra skolor och att en underlåtenhet att ordna individuell undervisning kan få konsekvenser för hela deras framtid. Det kan därför trots allt ifrågasättas, om inte här avsedd undervisning bör göras till en i princip obligatorisk uppgift, dock med vissa medgivanden beträffande tiden då den bör ta sin början. Med hänsyn till ovan antydda svårigheter av praktisk art synes länskolnämnden böra medges rätt att efter prövning bevilja begärt uppskov.

Även *Svenska landskommunernas förbund* uttalar sin tillfredsställelse med det framlagda förslaget och tillstyrker, att det i sin helhet genomföres.

Beträffande frågan om undervisningen av skolpliktiga sjuka elever bör åläggas kommunerna som en obligatorisk uppgift understryker förbundet, att de problem, som uppstår i samband med anordnandet av undervisning av sjuka elever inte endast är av ekonomisk art utan kanske i ännu högre grad av praktisk natur. Förbundet uttalar i detta sammanhang vidare följande.

Det är sannolikt att — i synnerhet sedan undervisningen väl blivit statsbidragsberättigad — alla kommuner, som har möjlighet därtill, kommer att söka tillgodose behovet av dylik undervisning. I många fall torde emellertid de rent praktiska svårigheterna t. ex. i form av brist på lämpliga lokaler och lärare, långa reseavstånd, hemförhållandena etc. vara av sådan storleksordning att undervisningen försvåras eller omöjliggöres. I synnerhet torde detta gälla rena landsbygdskommuner. Ett åläggande för kommunerna att obligatoriskt svara för denna form av undervisning så fort behov därav uppstår skulle under sådana förhållanden lätt kunna bli illusorisk. Förbundet, som anser att skolöverstyrelsens förslag i och för sig utgör tillräckligt incitament för kommunerna att engagera sig för undervisning av sjuka elever finner därför i avbidan på att större erfarenhet vinnes av denna undervisningsform, tidpunkten icke nu lämplig att göra uppgiften obligatorisk för kommunerna.

De vanföras riksförbund anser, att skolöverstyrelsen bedömt den stimulerande effekten av statsbidrag till frivilligt anordnad undervisning alltför optimistiskt. Förbundet förordar i stället, att kommunerna lagligen åläggas att ordna undervisning för barn, vilka ej kan gå i vanlig skola eller vilka endast kan gå där, om särskilda åtgärder vidtages. Denna obligatoriska undervisningsskyldighet bör klart komma till uttryck i folkskolestadgans

17 §. Förbundet framhåller vidare, att enstaka invalidiserade barn bör få fullgöra sin skolgång vid bland annat Eugeniahemmets och vanförestalternas skolhem utan att behöva bo på internat. Inackordering av invalidiserad elev vid hemorten närbelägen skola med hemresa någon gång per vecka kan enligt förbundets mening i vissa fall vara att föredraga framför ett skolinternat på långt avstånd från hemmet. Förbundet betonar vikten av att undervisningen anpassas efter de sjuka och invalidiserade barnens behov med bland annat utrymme för konstnärliga intressen.

Sedan de här redovisade remissyttrandena avgivits, har skolöverstyrelsen anbefallts att med beaktande av yttrandena jämte en särskild departementspromemoria avgiva förnyat utlåtande i ärendet. Överstyrelsen har därvid inte funnit anledning vidtaga några ändringar i sitt förslag rörande undervisning åt sjuka elever. Överstyrelsen har dock som alternativ till sitt tidigare förslag till statsbidragsregler föreslagit, att statsbidraget skulle beräknas på grundval av de faktiska lönekostnaderna för undervisningen och inte enligt de schematiska bidragsreglerna.

5. Departementschefen

Rätten för alla barn här i landet att efter måttet av sin förmåga erhålla undervisning genom samhällets försorg är ännu i ett avseende begränsad, nämligen då det gäller barn, som är underkastade allmän skolplikt men som av sjukdom, lyte eller liknande omständighet hindras att delta i vanlig skolundervisning. Som särskilt angeläget framstår det att göra rätten till undervisning till en realitet för de barn, som långvarigt tvingas avbryta eller uppskjuta sin skolgång på grund av sjukdom eller lyte eller därav helt hindras att komma i åtnjutande av skolans undervisning. Även olägenheterna av kortare avbrott i skolgången på grund av sjukdom bör såvitt möjligt motverkas. Jag anser, att åtgärder på grundval av föreliggande förslag nu bör vidtagas för att, så långt det är praktiskt genomförbart och från olika synpunkter lämpligt, tillförsäkra sjuka barn möjligheter till sådan undervisning, som obligatoriskt ordnas. Åtgärderna bör tillämpas från och med redovisningsåret 1961/62.

Den första åtgärd, som härvid bör komma i fråga, är att sörja för att bidrag av statsmedel utgår till all den undervisning av sjuka barn, som i förekommande fall bedömes bära komma till stånd, oberoende av var eleven bor och om han vistas i hemmet eller på sjukvårdsanstalt e. d. Förutsättningarna för bidrag bör vidare framgå av generella bestämmelser och rätten till statsbidrag för undervisning, som anordnas i enlighet därmed, bör inte vara beroende av särskilda medgivanden. Beträffande bestämmelsernas innehåll och undervisningens allmänna anordning ansluter jag mig,

där intet annat framgår av vad jag i det följande anför, till skolöverstyrelsens förslag.

I motsats till överstyrelsen anser jag — framför allt av praktiska skäl — att bestämmelser av förevarande slag endast bör avse barn för vilka *allmän skolplikt* föreligger. Dessa bör tillförsäkras möjligheter till en för dem anpassad undervisning, då det av läkarintyg framgår, att de kan undervisas men på grund av sjukdom, lyte eller liknande omständighet ej är i stånd att under den föreslagna minimitiden av tre veckor — räknat från den tidpunkt då den särskilda undervisningen avses skola börja — delta i den vanliga skolundervisningen. Även elever, som fullgör sin skolplikt i icke-obligatoriska skolor, bör under sjukdom kunna erhålla statsbidragsberättigad undervisning, under förutsättning att den bestrides genom den obligatoriska skolans försorg.

Skolöverstyrelsen har för sin del förutsatt, att tillkomsten av generella statsbidragsmöjligheter och vägledande bestämmelser skulle utgöra tillräckligt incitament för kommunerna att anordna undervisning för sjuka elever i erforderlig utsträckning. Då kommunernas åligganden i fråga om undervisning av sjuka barn, som är underkastade allmän skolplikt, enligt min mening inte bör ha en principiellt annan innebörd än vad som gäller för den vanliga obligatoriska undervisningen, anser jag det emellertid vara följdriktigt, att ett införande av statsbidrag till kostnaderna för undervisningen av skolpliktiga sjuka elever förbindes med en skyldighet att anordna dylik undervisning. Först därigenom kommer skolplikten för den enskilde att fullt motsvaras av en skyldighet för samhället att göra det möjligt för den enskilde att fullgöra skolplikten.

Jag är medveten om att undervisning av sjuka barn, särskilt i hemmet, kan vara förenad med praktiska svårigheter, vilka också i vissa fall kan vara oöverkomliga. I sitt remissyttrande har landskommunernas förbund erinrat om de praktiska problem som kan möta och med hänsyn därtill uttalat sig för att det skulle vara ett frivilligt åtagande för kommunerna att ordna undervisning av detta slag. Jag vill i anslutning härtill framhålla, att generella bestämmelser för denna undervisning huvudsakligen bör ha normerande karaktär och att de måste bygga på förutsättningen av en förnuftig och smidig tillämpning och en anpassning till de mycket skiftande förhållanden och problem, som kan uppstå, så att inte ett tillgodoseende av undervisningsbehovet leder till orimliga konsekvenser av praktisk eller ekonomisk art. Om de här avsedda anordningarna bedömes inte rimligen kunna genomföras, får praktiskt lämpliga lösningar av annan art eftersträvas i syfte att upprätthålla en för eleven väsentlig kontakt med skolan. Jag vill också särskilt betona vikten av att undervisningen anordnas under hänsynstagande i förekommande fall till elevens hemförhållanden. Undervisning, som innebär besök i elevens hem, skall enligt min mening förutsätta

samtycke av elevens målsman och den bör också planläggas i samråd med målsman. Jag utgår från att i förevarande avseende inte skall behöva inträffa några sådana intressekollisioner mellan hem och skola, som inte kan överbryggas genom ett förnuftigt samarbete. Befrielse från skyldigheten att bereda sjuka elever undervisning på grund av yttre, organisatoriska och praktiska svårigheter bör läns skolnämnden äga meddela.

I sakens natur ligger, att undervisning av en sjuk elev aldrig skall ske utan att läkare bedömt det som lämpligt och givit anvisningar från vård-synpunkt om undervisningens anordnande.

Till den del föreliggande förslag avser undervisning vid olika slag av anstalter, ligger dess betydelse främst däri, att kommunerna ålägges att sörja för undervisningen också vid sådana anstalter, där barn vistas utan att någon undervisning nu är anordnad. Ett primärt ansvar för att undervisning kommer till stånd föreslås således komma att åvila den kommun inom vilken anstalten är belägen.

I de fall en anstalt, t. ex. ett barnhem, upprätthålles av annan primärkommun än den, där anstalten finns, bör den kommun som är huvudman för anstalten naturligtvis kunna ansvara för undervisningen och uppbära statsbidrag härför.

Även om ansvaret för att undervisning kommer till stånd i första hand lägges på primärkommunen, bör andra huvudmän för sjukhus och andra anstalter, där undervisning skall ordnas, äga att genom ett åtagande i förhållande till den kommun, där anstalten är belägen (jfr 11 § folkskolestadgan), övertaga ansvaret också för undervisningen vid anstalten. Förutsättningarna för statsbidrag bör därvid vara desamma som för kommunalt anordnad undervisning.

I anslutning till det senast anförda vill jag nämna, att det i samband med behandlingen inom ecklesiastikdepartementet av skolöverstyrelsens förslag rörande undervisningen av sjuka elever förekommit överläggningar med de särskilt tillkallade sakkunniga för utredning angående vanförestalternas och Eugeniahemmets skolor och skolhem m. m. Det har därvid framkommit, att undervisningen vid dessa anstalter erbjuder speciella svårigheter, som kan komma att kräva särskilt beaktande bland annat vid utformningen av statsbidragsbestämmelserna. De förslag, jag i detta sammanhang framlägger, bör därför anses innebära endast en provisorisk lösning i vad gäller nämnda anstalter i avvaktan på ställningstagande från statsmakternas sida till de sakkunnigas kommande förslag.

Beträffande utformningen av statsbidragsbestämmelserna och förutsättningarna för anordnande av undervisning i klass, grupp eller enskilt ansluter jag mig i huvudsak till skolöverstyrelsens förslag. Undervisning, som anordnas vid anstalt, måste med hänsyn till elevernas varierande hälsotillstånd bedrivas under olika former. I viss utsträckning torde

det vara möjligt att samla eleverna till regelrätt klassundervisning i en särskild lokal, men oftast torde dock undervisningen få bedrivas enskilt eller i grupper. Begreppet klass torde därför i förevarande sammanhang böra ges en något annan betydelse än den vanliga. De i skolöverstyrelsens förslag för anordnandet av klass angivna elevantalen bör närmast tjäna till att vara bestämmande för det antal heltidsanställda lärare för vilket statsbidrag skall kunna utgå.

Rörande de lärarfrågor, som blir aktuella i samband med den här avsedda undervisningen, vill jag först framhålla, att som allmän regel bör gälla, att de allmänna bestämmelserna för det obligatoriska skolväsendet tillämpas beträffande lärarnas anställnings-, tjänstgörings- och avlöningsförhållanden, där inte annat särskilt anges i blivande bestämmelser.

Den undervisning, som ej fullgöres av heltidsanställda lärare vid sjukvårdsinrättningar och liknande anstalter, får förutsättas normalt fullgöras antingen såsom övertimmar eller av särskilda timlärare. Efter överenskommelse med den enskilde läraren bör här avsedd undervisning även kunna fullgöras inom ramen för lärares ordinarie undervisningsskyldighet.

Timundervisning av sjuka elever torde i många fall förutom direkta resekostnader för läraren också kräva en särskild insats av tid från hans sida för resor och förberedelse. På grund härav synes det vara befogat, att lärarna, förutom ersättning för resekostnader, vilka bör bestridas med statsmedel, beredes vissa förmåner utöver den ersättning, som utgår vid vanlig skolundervisning. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter överläggningar med berörda personalorganisationer utfärda närmare föreskrifter i dessa hänseenden.

Undervisningen vid sjukvårdsanstalter och barnhem bör i den utsträckning, som möjliggöres av de i det föregående berörda elevantalen för inrättande av lärartjänster, bestridas av särskilt anställda lärare. För dessa lärares tillsättning, tjänstgöring, avlöning m. m. bör samma bestämmelser gälla som för lärare vid övriga obligatoriska skolor. Dessa bestämmelser torde också kunna bli tillämpliga för anstalter med annan huvudman än primärkommun, i den mån huvudmannen åtagit sig att ombesörja undervisningen.

Därest erfarenheten skulle visa, att kompletterande bestämmelser blir erforderliga, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda sådana.

Kostnaderna för de anordningar, jag här förordat, kan självfallet inte på förhand beräknas med någon säkerhet. Överstyrelsen har uppskattat statsverkets merkostnader vid ett genomförande av överstyrelsens förslag till omkring 2 miljoner kronor. Denna beräkning synes kunna accepteras. Med utgångspunkt häri men med den av mig föreslagna begränsningen till att låta de ifrågavarande åtgärderna avse enbart skolpliktiga elever torde merkostnaderna komma att stanna vid omkring 1 miljon kronor. På grund

av statsbidragssystemets utformning kommer anslaget Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m. inte att belastas härmed förrän från och med budgetåret 1962/63.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av skolöverstyrelsen utfärda de författningsbestämmelser och övriga föreskrifter, som fordras för införande från och med redovisningsåret 1961/62 av de ifrågasvarande undervisningsanordningarna.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att godkänna av mig i det föregående förordade grunder för undervisning av sjuka elever, att tillämpas från och med redovisningsåret 1961/62.

II. Kommunala gymnasier

1. Inledning

I en den 5 februari 1958 avgiven promemoria angående löne- och pensionsbestämmelser m. m. för lärare vid kommunala allmänna gymnasier och icke-statsunderstödda kommunala handelsgymnasier föreslog *skolförfattningssakkunniga*, bland annat, att avlöningsförmånerna och pensioneringen för lärarna vid de kommunala gymnasierna skulle regleras genom statliga bestämmelser med åläggande för kommun, som är huvudman för sådant gymnasium, att följa dessa bestämmelser.

Över promemorian har infordrade utlåtanden avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket, skolöverstyrelsen, statens lönenämnd och statens pensionsanstalt. Vidare har yttranden avgivits av Svenska stadsförbundets löne- och förhandlingsdelegation, Svenska landskommunernas förbund och Sveriges akademikers centralorganisation.

2. Gällande bestämmelser

Organisation

Gymnasier med primärkommun som huvudman började upprättas i början av seklet. Till en början var antalet mycket ringa men det har på senare tid, närmare bestämt från och med läsåret 1947/48, ökat starkt.

Antalet kommunala gymnasier är nu 26, varav två enligt förslag i årets statsverksproposition avses skola förstatligas. De flesta kommunala gymna-

sierna är förenade med statlig realskola. I några fall förekommer förening med kommunal realskola. Ett gymnasium är samorganiserat med försökskolas högstadium.

Enligt 5 § *skolstyrelselagen* är skolstyrelsen styrelse för kommunalt gymnasium. Övriga bestämmelser i denna lag ävensom de i *allmänna skolstadgan* meddelade bestämmelserna äger tillämpning på kommunalt gymnasium.

I *kungl. brev den 24 september 1937*, med däri vid flera tillfällen gjorda ändringar och tillägg, har meddelats särskilda bestämmelser angående kommunalt gymnasium i förening med allmänt läroverk. Dessa bestämmelser gäller i stort sett också beträffande gymnasium, som är förenat med kommunal realskola.

Bestämmelserna innebär i huvudsak följande.

I den mån inte särskilda föreskrifter meddelas skall läroverksstadgan i tillämpliga delar lända till efterrättelse för gymnasiet, och tim- och kursplanerna för allmänt läroverk skall i regel följas.

Rektor vid realskolan skall vara rektor också vid gymnasiet samt utöva närmaste ledningen av gymnasiet. Förordnande för rektorn beträffande gymnasiet meddelas av skolöverstyrelsen för viss tid. Om överstyrelsen finner skäl därtill föreligga, kan överstyrelsen jämte rektor förordna studierektor vid gymnasiet; studierektor utövar ledningen av undervisningen och anställer studentexamen.

Undervisningen i gymnasiet skall bestridas av lektorer och adjunkter till det antal, som av skolöverstyrelsen bestämmes, samt av andra lärare i läroämnena och av övningslärare i erforderlig omfattning.

I fråga om behörighet till lektorstjänst gäller numera motsvarande föreskrifter som för allmänt läroverk. Tidigare gällde delvis lägre kompetenskrav; sålunda kunde »väl meriterad adjunkt» få lektorat. Kompetensfordringarna för adjunktstjänst är desamma som vid allmänt läroverk.

Lärare vid gymnasiet kan få en del av sin tjänstgöring förlagd till realskolan och omvänt kan lärare vid realskolan få en del av sin undervisning förlagd till kommunala gymnasiet, dock under förutsättning att särskilda kostnader ej härigenom åsamkas statsverket. Rektors undervisningsskyldighet regleras i bestämmelserna.

Vid förstatligande av kommunalt gymnasium kan lektor och adjunkt — utan iakttagande av gällande tillsättningsbestämmelser — utnämnas till innehavare av motsvarande tjänst vid det högre allmänna läroverket, för adjunkt tjänst i den högre lönegraden (Ao 23). Även lektor av äldre typ, som är behörig till adjunktstjänst men icke till lektorstjänst, kan överflyttas till det statliga läroverket, nämligen till adjunktstjänst i nyssnämnda lönegrad.

I övrigt bör nämnas, att realskolans kassor kan vara gemensamma för såväl realskolan som gymnasiet, dock med skyldighet för kommunen att lämna bidrag. Undervisningen å gymnasiet skall i princip vara avgiftsfri;

denna föreskrift gäller dock icke den 1 januari 1957 befintligt gymnasium. Kommunen är vidare ålagd att svara för lokaler och undervisningsmateriel samt övriga kostnader för gymnasiet.

Löne- och pensionsförhållanden

Enligt förutnämnda kungl. brev den 24 september 1937 skall ersättning åt rektor och eventuell studierektor för skötande av rektorsgöromålen vid gymnasiet godkännas av skolöverstyrelsen. Beträffande avlöning åt lärare gäller efter en den 22 mars 1957 gjord ändring endast den föreskriften, att det åligger kommunen att bekosta avlöningarna åt lärarna.

Bestämmelserna om reglerad befordringgång för icke-ordinarie lärare i läroämnen gäller icke för kommunalt gymnasium, men tjänstgöring vid sådant gymnasium får enligt bestämmelserna tillgodoräknas för uppflyttning inom befordringgång.

Stadgan och avlöningsreglementet för övningslärare gäller ej direkt för kommunalt gymnasium. Vissa bestämmelser däri avser dock sådan läroanstalt. Sålunda kan fyllnadstjänstgöring fullgöras vid kommunalt gymnasium och för vissa övningslärare vid realskola, förenad med kommunalt gymnasium, gäller samma lönegrad som för motsvarande lärare vid högre allmänt läroverk.

Statens allmänna tjänstepensionsreglemente (SPR) är tillämpligt beträffande lärare vid kommunalt gymnasium, som med stöd av Kungl. Maj:ts medgivande är förenat med allmänt läroverk, under förutsättning bland annat att huvudmannen anmält anställningshavaren hos statens pensionsanstalt för erhållande av pensionsrätt.

Mellan Svenska stadsförbundet och Läroverkslärarnas riksförbund har den 6 november 1953 träffats en överenskommelse angående anställnings-, avlönings- och pensionsvillkor för lärare i läroämnen vid kommunala gymnasier. Denna överenskommelse, som alltjämt torde tillämpas, bygger på principen att nämnda villkor skall vara desamma som för motsvarande lärare vid de allmänna läroverken.

Statsbidrag

Till kommunalt gymnasium utgår statsbidrag enligt Kungl. Maj:ts beslut i varje särskilt fall. Bidragsgrunderna är ej bestämda i författning; gällande kungörelse (1926: 290) reglerar endast ansökningsförfarandet. Enligt nuvarande praxis är bidraget 15 000 kronor per ring och linje, vilket uppskattningsvis motsvarar omkring 30 procent av lärarlönekostnaderna. Statsbidrag utgår ej omedelbart efter det att ett gymnasium med Kungl. Maj:ts medgivande påbörjat sin verksamhet utan först sedan studentexamen avlagts vid gymnasiet, i regel från och med femte verksamhetsåret. Första året

statsbidrag utgår avser det endast första ringen och följande år utsträcker bidragsgivningen med en ring i taget. Nyssnämnda belopp har varit oförändrat sedan budgetåret 1946/47.

I enlighet med vissa av 1952 års riksdag uppdragna riktlinjer angående det fortsatta utbyggandet av den statliga gymnasieorganisationen (prop. 1952: 140; SU 176; Rskr 335) har årligen ett visst antal kommunala gymnasier förstatligats. Vid förstatligandets början har dessa gymnasier i allmänhet haft en verksamhetstid av 6—10 år. I sex fall började förstatligandet redan 5 år efter gymnasiets tillkomst. Under senare år har förstatligandet skett så snabbt, att statsbidrag i regel numera endast hinner utgå för en ring.

Förstatligandet av kommunalt gymnasium sker successivt, med en ring om året.

I detta sammanhang bör också framhållas, att statsanslag utgår till statens pensionsanstalt, varigenom statsverket indirekt lämnar ett avsevärt bidrag till pensioneringen av de i anstalten registrerade lärarna vid kommunala gymnasier. Vidare bör erinras om de ekonomiska fördelar, som gymnasiernas anknytning till statliga realskolor medför för gymnasierna, särskilt i fråga om dispositionen av lärarkrafter.

3. Tidigare reformförslag

I skrivelse den 8 november 1955 har *skolöverstyrelsen* anhållit, att Kungl. Maj:t skulle såsom kungörelse utfärda ett vid skrivelsen fogat förslag till stadga för kommunala gymnasier.

Av skolöverstyrelsens motivering för behovet av en stadga må återgivas följande.

1937 års bestämmelser framstår numera såsom föråldrade och ofullständiga. Såväl vid de kommunala gymnasierna som inom överstyrelsen har framträtt önskemål om utfärdande av en särskild stadga för dessa gymnasier. På grund av det beslut rörande gymnasieorganisationen, som fattades av 1952 års riksdag, föregår numera ett kommunalt stadium normalt upprättandet av ett statligt gymnasium. Även om antalet kommunala gymnasier icke är särskilt stort vid varje särskild tidpunkt, kommer det sammanlagda antalet sådana gymnasier att vara betydande. Det förhållandet att gymnasierna endast under ett fåtal år är kommunala, ökar i själva verket angelägenheten av att föreskrifterna för dem får stadgans form.

Som ett ytterligare skäl kan anföras det förändrade läge beträffande lärartjänsterna vid de kommunala gymnasierna, som uppkommit genom löneöverenskommelsen mellan Svenska stadsförbundet och Läroverkslärarnas riksförbund. Genom denna har lärarna vid kommunala gymnasierna likställts med lärarna vid allmänna läroverken i fråga om löne- och anställningsvillkor. Beträffande pensionsförhållandena föreligger den olägenheten, att pensionsrätten icke är automatisk utan förutsätter registrering hos SPA.

Med anledning av uttalanden från rektorshåll vill överstyrelsen framhålla, att det här är fråga om en kommunal skolform, beträffande vilken det ur statsverkets synpunkt huvudsakligen finnes anledning att bevaka lärarkraftens kvalitet med hänsyn till examensrätten, tillsättningen av speciellt de ordinarie lärarna med tanke på dessas överflyttande till statlig tjänst vid förstatligande samt sådana förhållanden, där den statliga skolan kan förorsakas merkostnader eller andra olägenheter på grund av att ett kommunalt gymnasium är förenat med densamma.

Den av skolöverstyrelsen föreslagna stadgan har karaktär av en tilläggsstadga till läroverksstadgan. Enligt stadgeförslaget skall för lärare vid kommunalt gymnasium — där ej annat framgår av särskilda stadganden — bestämmelserna för lärare vid statsunderstött privatläroverk äga motsvarande tillämpning i fråga om tjänsternas karaktär, behörighetsvillkor, åligganden, avlöningsförhållanden och reglerad befordringgång. Arvode till rektor och studierektor skall fastställas av överstyrelsen.

Ordinarie och extra ordinarie lärare skall vara tillförsäkrade de pensionsförmåner, som angives i SPA-reglementet, antingen genom registrering i SPA eller »på annat sätt». Vad som stadgas i kungörelsen den 22 februari 1935 angående skyldighet för lärare att i vissa fall underkasta sig läkarundersökning skall äga motsvarande tillämpning beträffande befattningshavare vid kommunalt gymnasium. Vid förstatligande av kommunalt gymnasium skall lektorer och adjunkter kunna överflyttas till det högre allmänna läroverket enligt i huvudsak samma regler som de nu gällande.

4. Skolförfattningssakkunniga

Skolförfattningssakkunniga erinrar inledningsvis om att ett av huvudsyftena med skolstyrelse-reformen är att åstadkomma större enhetlighet och bättre möjligheter till samordning de olika skolformerna emellan. För att tillgodose detta syfte anser de sakkunniga naturligt att en skola, som består av statlig eller kommunal realskola jämte kommunalt gymnasium, i större utsträckning än hittills vid författningsregleringen kan behandlas som en enhet. De sakkunniga finner det därför vara ett starkt önskemål, att avlönings- och pensioneringsförhållandena för lärare vid kommunalt gymnasium regleras genom statliga bestämmelser, i nära anslutning till vad som gäller för lärarna vid realskoledelen av samma skola. Utan en dylik reglering blir det enligt de sakkunnigas mening svårt att passa in de kommunala gymnasierna i systemet av skolstadgor. De sakkunniga finner det vidare över huvud taget önskvärt, att de kommunala gymnasierna får en fastare reglering i stadgeform. Behovet härav blir enligt de sakkunnigas mening framträdande med hänsyn till att gymnasieorganisationen i landet under de närmaste åren måste utvidgas avsevärt. Härefter anför de sakkunniga.

Det finns emellertid även andra — kanske tyngre vägande — skäl för en reglering av nyss angivet slag.

Om de kommunala gymnasier skall kunna fylla sin uppgift tillfredsställande, bör de ha samma möjligheter som statliga gymnasier att förvärva goda lärarkrafter i läroämnena. Detta förutsätter, att anställnings-, löne- och pensionsvillkoren för lärarna vid kommunala gymnasier är i möjligaste mån likvärdiga med motsvarande villkor för statliga lärare. Visserligen har en sådan likställighet i princip avtalats mellan stadsförbundet, såsom representant för gymnasiernas huvudmän, och vederbörande lärarförbund. Men denna reglering har inte kunnat åstadkomma jämställdhet i tillräcklig omfattning, särskilt därför att pensionsregleringen inte kunnat ske tillfredsställande. Detta har medfört, att reglerad befordringsgång inte kunnat tillämpas så som varit erforderligt för lärarrekruteringen samt att pensionsförmånernas utfående i en del fall blir behäftat med svårigheter i fråga om uträkning och utbetalning. Vid en statlig reglering av lärarnas löneförmåner bortfaller dessa olägenheter. Som en ytterligare omständighet må framhållas, att skolstyrelselagen förutsätter interkommunal samverkan beträffande bland annat kommunalt gymnasium. Det bör i sådant fall vara till fördel vid kostnadsfördelningen, om gymnasiet största utgiftspost, lärarlönerna, bestäms enligt statligt reglerade grunder. Vidare bör erinras, att en reglering av gymnasiet lärarlöner indirekt är ett intresse också för den med gymnasiet förenade realskolan.

De nuvarande bestämmelserna för kommunala gymnasier är baserade på tillstånd för kommunen att förena gymnasiet med statlig realskola eller kommunal statsunderstödd realskola, alltså icke på statsbidrag. Det kunde möjligen göras gällande, att en statlig reglering av lärarnas löneförhållanden förutsätter ökat statligt understöd till lönernas bestridande. Emellertid torde det nuvarande systemet med förstatligande efter relativt kort tid — så snart erfarenhet vunnits av gymnasiet existensberättigande och arbetsduglighet — få anses förmånligare för kommunen än statsunderstöd av samma karaktär som statsbidraget till högre kommunala skolor. Vidare bör ihågkommas, att ett löneavtal av i huvudsak samma innebörd som den föreslagna statliga regleringen redan finns och att en reglering av lönerna tidigare skedde i de statliga bestämmelserna, om den också närmast innebar fastställande av minimilöner. Det bör sålunda framhållas, att en statlig reglering av lärarlöneförhållandena vid kommunala gymnasier icke skall föranleda ökning av nuvarande statsbidrag eller ett annat system för förstatligande. I detta sammanhang bör också erinras om vad ovan anförts om statens indirekta stöd åt kommunala gymnasier.

Under återopande av vad sålunda anförts får de sakkunniga föreslå, att kommun, som är huvudman för kommunalt gymnasium, ålägges att i fråga om avlöningsförmåner och pensionering för lärare vid gymnasiet följa av staten meddelade föreskrifter.

Utformningen av de statliga lönebestämmelserna bör enligt de sakkunnigas mening ske antingen så att de kommunala gymnasier direkt föres in under statens allmänna avlöningsreglemente (Saar) eller så att för dem meddelas särskilda bestämmelser, som hänvisar till reglementet. Det synes önskvärt att bestämmelserna så nära som möjligt anknyter till vad som gäller för de allmänna läroverken.

5. Remissyttranden

De sakkunnigas förslag har i huvudsak tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga remissinstanser.

Svenska stadsförbundets löne- och förhandlingsdelegation finner det vara en väsentlig förtjänst, att förslaget åsyftar att skapa samma anställnings- och avlöningsvillkor vid kommunala som vid statliga gymnasier och framhåller, att detsamma synes ligga helt i linje med delegationens strävanden såsom dessa kommit till uttryck i den mellan stadsförbundet och läroverkslärarnas riksförbund år 1953 träffade överenskommelsen. Emellertid uttalar delegationen i samband härmed, att den finner angeläget att frågan huruvida inrättande av gymnasium alltjämt skall ske under kommunalt huvudmannaskap upptages till övervägande, då det synes delegationen som om motiveringen för den i anslutning till 1952 års beslut rörande gymnasieorganisationen normalt tillämpade ordningen med ett kommunalt stadium före upprättandet av statligt gymnasium har undanröjts eller i varje fall betydligt försvagats.

Vad beträffar sättet för regleringen av lärarnas löneförhållanden finner *skolöverstyrelsen* det vara att föredraga att Saar direkt göres tillämpligt. Den omständigheten att gymnasierna på det sättet skiljer sig från andra under Saar hittills inordnade kategorier, att de i stor utsträckning saknar statsunderstöd, anser överstyrelsen inte böra tillmätas avgörande betydelse med hänsyn till gymnasiernas speciella karaktär att utgöra ett normalt led i upprättandet av statligt gymnasium.

Att lärare vid gymnasium, som är förenat med kommunal realskola, erhåller pensionsrätt enligt SPA-reglementet anser *statskontoret* inte böra i och för sig möta erinran. *Skolöverstyrelsen* anser det önskvärt att regleringen blir av den arten att lärartjänsterna, i likhet med vad som gäller i fråga om de statsunderstödda privatläroverken, kan förenas med pensionsrätt enligt SPA-reglementet utan särskild registrering.

Statens pensionsanstalt, som utgår från att förslaget innebär att lärarna obligatoriskt skall anslutas till SPA-reglementet, har inte någon invändning mot att detta genomföres, enär en sådan ändring skulle medverka till större enhetlighet i pensionshänseende för lärare vid olika skolformer. I frågan huruvida denna utvidgning jämväl bör omfatta kommunalt gymnasium, som är förenat med kommunal realskola, har anstalten särskilt uttalat, att den inte har något att erinra däremot.

Förslaget om reglering av pensionsförmånerna har givit *stadsförbundets löne- och förhandlingsdelegation* anledning till följande uttalanden.

Vid genomförandet av skolförfattningssakkunnigas förslag är det enligt delegationens uppfattning nödvändigt att frågorna om pensionsförmåner till rektor vid kommunalt gymnasium och om löneturen för lärare, som övergår

eller övergått från tjänst vid kommunalt gymnasium till tjänst vid statsläroverk, får tillfredsställande lösningar.

Vad gäller pensionsförmåner till rektor vid kommunalt gymnasium vill delegationen erinra om att enligt den ovan berörda överenskommelsen rektor är tillförsäkrad tilläggspension av sådan storlek att hans sammanlagda pensionsförmåner från statsverket och det kommunala gymnasiet motsvarar pensionen för rektorstjänst vid högre allmänt läroverk. På grund av den hittillsvarande ordningen har kommunerna fått stå självrisk för nyssnämnda tilläggspension till rektor, enär möjligheter att registrera dylik tjänst i statens pensionsanstalt icke stått till buds. Ett åläggande för kommunerna att följa av staten meddelade avlöningsföreskrifter m. m. för lärarpersonal vid kommunalt gymnasium bör emellertid enligt delegationens mening även medföra, att kommunerna samtidigt beredes möjligheter att ansluta dylika rektorstjänster till försäkring i statens pensionsanstalt.

Enligt gällande överenskommelse är parterna ense om att hos vederbörande myndigheter verka för att för lärare vid statsläroverken gällande lönetursbestämmelser vinner tillämpning på lärare, som övergår från lärartjänst vid kommunalt gymnasium till sådan tjänst vid statsläroverk. Därest lärare vid övergång till tjänst vid statsläroverk skulle lida förlust i löneturshänseende, skall han kompenseras härför. Såvitt delegationen har sig bekant utbetalas för närvarande endast i ett fåtal fall dylik kompensation för lönetursförlust. I samband med reglering av anställnings- och avlöningsvillkoren för ifrågavarande personal genom statliga föreskrifter böra enligt delegationens mening bestämmelserna givas en sådan utformning, att lärare, som övergått till lärartjänst vid statligt läroverk och därvid lidit förlust i löneturshänseende och som härför äger uppbära kompensation från kommun, tillförsäkras sådan löneställning, att lönetursförlusten elimineras. I detta sammanhang synes även frågan om ersättning till kommun, som utgivit kompensation för lönetursförlust, böra upptagas till prövning.

6. Departementschefen

I olika sammanhang, senast vid anmälan av frågan om en handelsgymnasierreform, propositionen nr 82 till detta års riksdag, har jag berört den hittillsvarande och kommande utvecklingen på gymnasieområdet. Innan jag tar upp de nu redovisade förslagen till behandling, vill jag därför här endast framhålla, att nya statliga allmänbildande gymnasier enligt min mening alltjämt normalt bör upprättas genom att kommunala gymnasier förstatligas.

Såsom framgår av den föregående redogörelsen har skolförfattningssakkunniga för de kommunala gymnasiernas del föreslagit, att en statlig reglering genomföres beträffande lärarnas löne- och pensionsförhållanden vid de kommunala gymnasierna och att kommun, som är huvudman för sådant gymnasium, åläggas att i dessa hänseenden tillämpa de av staten meddelade föreskrifterna. Som motivering för förslaget framhåller de sakkunniga, att det för att de kommunala gymnasierna skall kunna inordnas i systemet av skolstadgor och alltså underkastas en fastare reglering i stadgeform är ett

starkt önskemål, att avlönings- och pensionsförhållandena för lärarna regleras genom statliga bestämmelser och att detta sker i nära anslutning till vad som gäller för realskolornas lärare, då de kommunala gymnasierna som regel är samorganiserade med en sådan skola. Att så sker finner de sakkunniga också vara angeläget från den synpunkten att de kommunala gymnasierna, om de skall få samma möjlighet som de statliga att förvärva goda lärarkrafter, måste kunna erbjuda förmåner som fullt ut är likvärdiga med de statligt anställda lärarnas.

På grundval av de sakkunnigas förslag, vilket inte föranlett erinran vid remissbehandlingen, har överläggningar förts mellan, å ena sidan representanter för ecklesiastik- och civildepartementen samt, å andra sidan företrädare för berörda kommunförbund och lärarorganisation. Enighet har därvid i princip uppnåtts om att inordna rektors- och lärartjänsterna vid de kommunala gymnasierna i en statlig löne- och pensionsreglering. Med hänsyn härtill och till de från skilda synpunkter uppenbara fördelar, som står att vinna härmed, vill jag förorda, att en sådan reglering nu kommer till stånd i enlighet med de av mig i det följande angivna grunderna, vilka biträtts av de nämnda organisationerna.

Då genomförandet av statlig löne- och pensionsreglering förutsätter, att i vissa avseenden nya bestämmelser rörande de kommunala gymnasiernas organisatoriska förhållanden utfärdas, vill jag till en början något beröra ett spörsmål som anknyter till den yttre organisationen av gymnasierna. Den hittillsvarande regleringen bygger på att ett kommunalt gymnasium som regel är förenat med statlig realskola. Då sistnämnda skolform kommer att successivt avvecklas och få sin närmaste motsvarighet i den nioåriga skolans högstadium, bör vid en omreglering förutsättningar skapas för en samordning mellan kommunalt gymnasium och högstadium så att dessa tillsammans kan bilda en skolenhet. I samband med att nya gymnasier inrättas, vilket liksom hittills bör få ske först efter medgivande av Kungl. Maj:t, torde som regel också beslut böra meddelas om gymnasiets förenande med annan skolform.

Vad beträffar lärarpersonalen vill jag tillstyrka förslaget att det vid gymnasierna skall inrättas rektorstjänster i lönegrad Bp 1 samt att avlöningsförstärkning skall utgå enligt samma system för avlöningsgruppering, som gäller för rektorstjänst vid statligt allmänt gymnasium. På Kungl. Maj:t bör ankomma att besluta om tjänsternas inplacering i avlöningsgrupper. Då arbetsområdet för rektor även skall omfatta skola, som är samordnad med gymnasiet, bör vid bestämmandet av avlöningsgrupp medräknas elever och klassavdelningar vid denna. Från avdelningar av försöksskola eller i folkskola inbyggd realskollinje, som på detta sätt samordnas med gymnasium, bör bortses vid bestämmande av antalet rektorstjänster vid

kommunens obligatoriska skolväsen och av avlöningsgrupper för dessa tjänster enligt samma grunder, som jag i propositionen nr 85 till årets riksdag förordat för fall av samordning mellan försöksskola och statligt gymnasium. Förordnande för rektor bör meddelas för tid och på sätt, som enligt nuvarande bestämmelser gäller för rektorstjänst vid statligt allmänt gymnasium.

Vid gymnasierna bör vidare inrättas lektorstjänster i lönegrad Ao 26 eller Ao 24, adjunktstjänster i Ao 23 och övningslärare i samma lönegrad, som enligt avlöningsreglementet för övningslärare i motsvarande fall gäller för statligt allmänt gymnasium. Lektorstjänsterna placeras i lönegrad enligt de för statligt allmänt gymnasium gällande grunderna, och liksom vid sådant gymnasium skall lektors- och adjunktstjänster kunna utbytas mot icke-ordinarie tjänster. I övrigt bör finnas extra ordinarie adjunkter, lärare i reglerad befordringgång, extra adjunkter utanför befordringgången, timlärare och pensionsavgångna lärare. Extra ordinarie adjunktstjänster i A 21 bör få inrättas till så stort antal, att befordran till nämnda lönegrad normalt kan påräknas tre år efter uppnåendet av slutlönegraden i reglerad befordringgång. För innehav av dylik tjänst bör krävas avslutad praktisk lärarutbildning.

Det totala antalet ordinarie lärartjänster bör bestämmas till 90 procent av gymnasiernas behov av lärare i läroämnena, beräknat med utgångspunkt i en undervisningsskyldighet av i medeltal 21 veckotimmar. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att årligen, efter förslag av skolöverstyrelsen, fastställa antalet lektors- och adjunktstjänster.

För behörighet till rektors- och lärartjänst bör gälla samma villkor som för motsvarande befattningshavare vid statligt allmänt gymnasium. Beträffande rektors och lärares undervisningsskyldighet och allmänna åligganden bör gälla vad i dessa hänseenden föreskrives i vederbörliga skolstadgor och därtill hörande författningar. Lärare i läroämne bör vara skyldig att helt eller delvis fullgöra sin tjänstgöringsskyldighet vid skola, som är samordnad med gymnasiet. Motsvarande bör gälla i förhållande till gymnasiet beträffande lärare vid skola, som är förenad med detta.

Rektorstjänsterna och tjänsterna som lärare i läroämnena bör inordnas under statens allmänna avlöningsreglemente, och beträffande dem bör i princip gälla samma särskilda bestämmelser, som enligt reglementet är tillämpliga för rektorer och lärare vid högre kommunala skolor. Avlöningsreglementet för övningslärare och stadgan för övningslärare bör bli tillämpliga för övningslärarna vid de ifrågakvarande gymnasierna.

Med avseende å pensionsvillkoren torde med de lönegradsplacerade rektors- och lärartjänsterna böra obligatoriskt förenas pensionsrätt enligt statens allmänna tjänstepensionsreglemente, varjämte pensionsrätt för rektor bör införas i likhet med vad som gäller för rektorer vid de allmänna läroverken och privatläroverken.

Beträffande kommunernas skyldigheter bör såsom förutsättning för upprättande av samt statsbidrag åt kommunalt gymnasium gälla, att kommun, som är huvudman för gymnasier, följer de bestämmelser jag här föreslagit samt svarar för de härav föranledda kostnaderna, i den mån de inte täckes av andra medel.

I den mån det för genomförandet av den av mig nu förordade omläggningen av anställningsvillkoren m. m. för rektorer och lärare vid de kommunala gymnasierna blir behov av särskilda övergångsanordningar, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela erforderliga bestämmelser.

Under återopande av vad jag sålunda anfört och förordat hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att godkänna av mig förordade grunder för reglering från och med den 1 juli 1961 av rektors- och lärartjänster m. m. vid de kommunala allmänna gymnasierna samt bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de författningsändringar och utfärda de övriga föreskrifter, som erfordras i anslutning härtill.

III. Statsbidrag till skollokaler vid Folke Bernadottehemmet i Uppsala

Föregående års riksdag beslöt, att Folke Bernadottehemmet i Uppsala för vård av barn med cerebral pares skulle anslutas till Akademiska sjukhuset i Uppsala enligt i propositionen 1960:71 närmare angivna grunder (SU 123; Rskr 299).

I propositionen uttalade chefen för inrikesdepartementet, att tillkomsten av det planerade Folke Bernadottehemmet i Uppsala för vård av barn med cerebral pares med hänsyn till föreliggande stora behov av förbättrade vårdmöjligheter för cp-sjuka barn måste hälsas med största tillfredsställelse. Härjämte kunde den föreslagna institutionen förväntas bli till väsentligt gagn för såväl undervisningen som forskningen. Departementschefen uttalade vidare, att starka skäl förelåg för att projektet realiserades utan dröjsmål. Den föreslagna utformningen och dispositionen av den blivande byggnaden föranledde ingen erinran av departementschefen, som också fann den föreslagna uppdelningen av verksamheten i en undervisningsavdelning och en sjukvårdsavdelning ändamålsenlig. Skolöverstyrelsen och vederbörande kommunala huvudman — Uppsala stad — hade tillstyrkt den föreslagna skolorganisationen. För egen del ansåg sig departementschefen emellertid inte ha anledning att närmare pröva förslaget i denna del, enär skolverksamheten i ekonomiskt hänseende avsågs bli avskild från hemmet i övrigt.

Den beslutade anslutningen till Akademiska sjukhuset medför, att staten, Uppsala läns landsting och de övriga landsting inom regionen, som kan komma att teckna platser vid hemmet, gemensamt skall svara för driftkostnaderna för den sjukvårdande verksamheten. Statens bidrag skall därvid beräknas enligt i gällande avtal mellan staten och Uppsala läns landsting angående driften av Akademiska sjukhuset angivna grunder. Staten skall dock inte deltaga i fastighetskostnaderna. Beträffande undervisningsverksamheten har förutsatts, att Uppsala stad skall stå för driftkostnaderna, däribland hyra till landstinget för skollokalerna.

Den avsedda anläggningen skall i huvudsak uppföras för medel, som insamlats genom den s. k. Folke Bernadotteinsamlingen år 1958. Den för projektets realiserande bildade lokala planeringskommittén har dessutom utgått ifrån, att statsbidrag skulle kunna utgå till skoldelen av hemmet enligt bestämmelserna i kungörelsen 1957: 318.

Planeringskommittén för Folke Bernadottehemmet i Uppsala och Uppsala läns landstings förvaltningsutskott har nu hos Kungl. Maj:t ansökt om statsbidrag till byggnadsarbeten, avseende skoldelen i Folke Bernadottehemmet. På grund av utformningen av gällande författningsbestämmelser kan emellertid statsbidrag till kostnader för skolbyggnader utgå till annan än kommun eller kommunalförbund endast efter beslut av riksdagen.

Över den nämnda statsbidragsansökningen har skolöverstyrelsen den 6 februari 1961 avgivit utlåtande och därvid uttalat bland annat följande.

Statsbidrag enligt kungörelsen 1957: 318 utgår blott till kommuner eller kommunalförbund, ej till enskilda eller landsting. Med hänsyn till institutionens beskaffenhet med den vårdande verksamheten för barn inom en större region än staden som huvudändamål, synes den föreslagna organisationen med landstinget som huvudman i förevarande fall naturlig. I den mån det är fråga om skolpliktiga barn, måste det emellertid anses vara vederbörande kommuns skyldighet att, i de fall det ej åligger landstinget, svara för kostnader för undervisningen av barnen. Det blir fråga om sådan undervisning, som meddelas i specialklasser. Uppsala stad har den 19 februari 1960 förklarat sig beredd att med direktionen för Akademiska sjukhuset och Uppsala läns landsting träffa avtal om driften av Folke Bernadottehemmet. För budgetåret 1961/62 skulle staden svara för en driftkostnad av 61 237 kronor och en fastighetskostnad av 12 738 kronor. Av sistnämnda belopp, som avser underhåll, amortering och ränta, skulle 6 384 kronor belasta skolstyrelsen i Uppsala. Totalt beräknades fastighetskostnaden under budgetåret till 42 560 kronor.

Av skolöverstyrelsens framställning framgår, att byggnadskostnaderna för hemmets uppförande har beräknats till cirka 2 000 000 kronor, vartill kommer kostnader för utrustning med omkring 300 000 kronor. Planeringskommittén har beräknat, att insamlade medel och gåvor skall täcka kostnaderna till ett belopp av omkring 1 600 000 kronor. Lån avses komma att upptagas med omkring 500 000 kronor. Kommittén har vidare preliminärt

räknat med att i statsbidrag till skollokaler enligt kungörelsen 1957: 318 kunna erhålla cirka 120 000 kronor. Resterande kostnader förväntas kunna täckas genom ytterligare gåvor. Tomten för anläggningen har såsom gåva ställts till förfogande av Uppsala stad.

I fortsättningen konstaterar skolöverstyrelsen, att hälften av de 40 platserna vid hemmet kan beräknas bli tagna i anspråk av barn i förskoleåldern. Övriga 20 elever beräknas komma att befinna sig i skolpliktig ålder. Av dessa kommer 10 att vara externatbarn från staden, medan 10 skall bo på Folke Bernadottehemmet. Barnen från staden skall skjutas med buss.

Överstyrelsen har funnit, att lokalbehov föreligger för nämnda 20 skolpliktiga elever. För undervisningen erfordras följande lokaler, nämligen två klassrum, två grupperum, ett lärarrum, ett rum för vardera pojk- och flickslöjd, ett materielrum, två rum för talterapi samt gymnastik och skolmål-tidslokaler. Den bidragsberättigade nettogolvytan vid tillämpning av grunderna i kungörelsen 1957: 318 skulle utgöra sammanlagt 310 kvadratmeter. Bidragsunderlaget för denna golvyta kan enligt bestämmelserna i nämnda kungörelse beräknas till 340 000 kronor. Skolöverstyrelsen finner det skäligt att statsbidrag å detta belopp beräknas på samma sätt som för en skolanläggning med Uppsala stad som huvudman. På denna grund tillstyrker överstyrelsen, att statsbidrag måtte utgå med 130 000 kronor till anläggningskostnaderna för skoldelen i Folke Bernadottehemmet.

Departementschefen. Som framgår av den förut lämnade redogörelsen kan statsbidrag till andra än kommunala skolanläggningar utgå endast efter medgivande av riksdagen. I förevarande fall uppföres den anläggning, som jämväl skall inrymma skollokaler, på privat initiativ. Efter färdigställandet skall densamma övergå i landstingets ägo. Att så blir fallet är naturligt med hänsyn till att anläggningens huvudsyfte är att bereda lämplig vård åt barn med cerebral pares. Samtidigt innebär givetvis ett direkt inordnande av skolverksamhet i hemmet avsevärda organisatoriska fördelar, som inte minst kommer de berörda eleverna till godo. I och med att skollokaler anordnas i hemmet tillgodoses ett behov som det eljest närmast skulle åligga kommunen att sörja för. Det synes därför vara välmotiverat, att staten i detta fall medverkar till täckande av byggnadskostnaderna på i princip samma sätt som vid ett kommunalt skolbygge. Jag vill således förorda, att Kungl. Maj:t inhämtar riksdagens bemyndigande att bevilja statsbidrag till skollokalerna vid Folke Bernadottehemmet ur anslaget Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet. Lämnas ett sådant bemyndigande torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att med utgångspunkt i vad skolöverstyrelsen föreslagit i ärendet ta slutlig ställning till vilket bidragsbelopp, som kan finnas vara skäligt.

Under hänvisning till vad jag anført i det föregående, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva, att statsbidrag för byggnadsarbeten avseende skollokaler må utgå till planeringskommittén för Folke Bernadottehemmet i Uppsala.

Vad departementschefen sålunda under I—III hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämmer, bifaller Hans Maj:t Konungen samt förordnar, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Kerstin Kylin-Almryd

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
I. Undervisning av sjuka elever	2
II. Kommunala gymnasier	13
III. Statsbidrag till skollokaler vid Folke Bernadottehemmet i Uppsala ...	23
